

VODIČ KROZ ZAKON O ZAŠTITI PODATAKA O LIČNOSTI I GDPR

TUMAČENJE NOVOG PRAVNOG OKVIRA

**VODIČ KROZ ZAKON O ZAŠTITI PODATAKA O LIČNOSTI I GDPR
TUMAČENJE NOVOG PRAVNOG OKVIRA**

UREDNIK

DANILO KRIVOKAPIĆ

AUTORI

DANILO KRIVOKAPIĆ

JELENA ADAMOVIĆ

DUNJA TASIĆ

ANDREJ PETROVSKI

PETAR KALEZIĆ

DR ĐORĐE KRIVOKAPIĆ

IZDAVAČI

MISIJA OEBS-A U SRBIJI

SHARE FONDACIJA

OBRADA TEKSTA

MILICA JOVANOVIĆ

PRELOM

UNDERDOG

ŠTAMPA

TIRAŽ

200 PRIMERAKA

ISBN

Stavovi izrečeni u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji i Švedske agencije za međunarodnu razvojnu saradnju. Objavljivanje ove publikacije je omogućeno u okviru projekta Misije OEBS-a u Srbiji „Konsolidovanje procesa demokratizacije u sektoru bezbednosti u Republici Srbiji“, koji finansijski podržava Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju.

SADRŽAJ

7 INDEKS POJMOVA I SKRAĆENICA

9 PREDGOVOR

13 NOVO DOBA ZAŠTITE PODATAKA O LIČNOSTI

- 13 OPŠTA UREDBA O ZAŠTITI PODATAKA
 - 13 NOVI ZAKON O ZAŠTITI PODATAKA O LIČNOSTI
 - 14 ŠTA JE NOVO U NOVOM PRAVNOM OKVIRU?
 - 14 TUMAČENJE ZAKONA
-

17 OBIM PRIMENE ZAKONA

- 17 MATERIJALNA PRIMENA
 - 17 TERITORIJALNA PRIMENA
-

21 OSNOVNI POJMOVI

- 21 PODATAK O LIČNOSTI
 - 22 LICE NA KOJE SE PODACI ODNOSU
 - 22 POSEBNE VRSTE PODATAKA O LIČNOSTI
 - 23 OBRADA PODATAKA
 - 24 ZBIRKA PODATAKA
-

27 OSNOVNE ULOGE U OBRADI PODATAKA O LIČNOSTI

- 27 RUKOVALAC
 - 27 ZAJEDNIČKI RUKOVAOCI
 - 28 OBRAĐIVAČ
 - 29 PODELA ODGOVORNOSTI
 - 30 ODNOS RUKOVAOCA I OBRAĐIVAČA
 - 30 PRIMALAC
 - 31 TREĆA STRANA
-

33 NAČELA OBRADE PODATAKA

- 33 ZNAČAJ PRINCIPA I DOMEN PRIMENE
 - 33 ZAKONITOST, POŠTENJE I TRANSPARENTNOST
 - 34 SVRHA OBRADE
 - 35 MINIMIZACIJA
 - 35 TAČNOST
 - 36 OGRANIČENJE ČUVANJA
 - 37 INTEGRITET I POVERLJIVOST
 - 38 ODGOVORNOST RUKOVAOCA
-

41 ZAKONITOST OBRADE PODATAKA

- 41 KADA JE OBRADA ZAKONITA?
 - 41 PRISTANAK
 - 42 ZAKLJUČENJE I IZVRŠENJE UGOVORA
 - 42 POŠTOVANJE PRAVNIH OBAVEZA
 - 43 ZAŠTITA ŽIVOTNO VAŽNIH INTERESA
 - 43 IZVRŠENJE JAVNIH OVLAŠĆENJA
 - 43 LEGITIMNI INTERES
 - 44 ZAKONITOST OBRADE POSEBNIH VRSTA PODATAKA
-

49 TEHNIČKE MERE ZAŠTITE PODATAKA O LIČNOSTI

- 49 PRIVATNOST I BEZBEDNOST
 - 49 TEHNIČKE MERE PO NOVOJ REGULATIVI
 - 50 UGRAĐENA I PODRAZUMEVANA PRIVATNOST
 - 51 PROCENA RIZIKA
 - 53 MERE ZAŠTITE
 - 54 OBAVEŠTAVANJE POVERENIKA
 - 55 OBAVEŠTAVANJE LICA NA KOJE SE PODACI ODOSE
-

57 OSTALE OBAVEZE

- 57 LICE ZA ZAŠTITU PODATAKA O LIČNOSTI
 - 59 EVIDENCIJE RADNJI OBRADU
 - 60 PROCENA UTICAJA NA ZAŠTITU PODATAKA
-

63 PRENOS PODATAKA

- 63 OPŠTE PRAVILO ZA PRENOS PODATAKA
 - 63 PRENOS NA OSNOVU PRIMERENOG NIVOA ZAŠTITE
 - 64 PRENOS UZ PRIMENU ODGOVARAJUĆIH MERA ZAŠTITE
 - 64 PRENOS PODATAKA U POSEBNIM SITUACIJAMA
-

67 NOVI INSTITUTI

- 67 KODEKS POSTUPANJA
 - 68 SERTIFIKACIJA
 - 69 OBAVEZUJUĆA POSLOVNA PRAVILA
-

73 PRAVA LICA NA KOJE SE PODACI ODNOSU

- 73 OSTVARIVANJE PRAVA I TRANSPARENTNOST
 - 74 PRAVO NA INFORMISANJE
 - 74 PRAVO NA PRISTUP
 - 75 PRAVO NA ISPRAVKU I DOPUNU
 - 75 PRAVO NA BRISANJE
 - 75 PRAVO NA OGRANIČENJE OBRADU
 - 76 PRAVO NA PRENOSIVOST PODATAKA
 - 76 PRAVO NA PRIGOVOR
 - 76 AUTOMATIZOVANO DONOŠENJE ODLUKA
 - 77 OGRANIČENJE PRAVA
-

81 POVERENIK ZA INFORMACIJE OD JAVNOG ZNAČAJA I ZAŠTITU PODATAKA O LIČNOSTI

- 81 ISTORIJAT INSTITUCIJE POVERENIKA I NJEGOV STATUS
 - 82 NADLEŽNOSTI POVERENIKA
 - 82 SARADNJA SA POVERENIKOM
-

85 POSEBNI SLUČAJEVI OBRADU PODATAKA

- 85 SLOBODA IZRAŽAVANJA I INFORMISANJA
 - 86 SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA OD JAVNOG ZNAČAJA
 - 86 OBRADA JMBG-A
 - 86 OBRADA U OBLASTI RADA I ZAPOSŁJAVANJA
 - 87 OBRADA U SVRHU ARHIVIRANJA, ISTRAŽIVANJA I STATISTIKE
 - 87 OBRADA OD STRANE CRKAVA I VERSKIH ZAJEDNICA
 - 88 OBRADA U HUMANITARNE SVRHE OD STRANE ORGANA VLASTI
-

91 ODGOVORNOST

- 91 PREKRŠAJNE KAZNE
- 91 NENOVČANA ODGOVORNOST
- 92 NAKNADA ŠTETE
- 92 REPUTACIONI RIZIK
- 93 KRIVIČNA ODGOVORNOST

INDEKS POJMOVA I SKRAĆENICA

Kolačići - eng. *cookies*, komadići podataka koje internet sajtovi razmenjuju sa korisničkim uređajem za kratkoročno pamćenje aktivnosti korisnika na sajtu.

Kolačići trekeri - eng. *tracker cookies*, posebna vrsta kolačića koja se koristi za dugoročno pamćenje aktivnosti korisnika, njihovo profilisanje na osnovu ponašanja, posebno preko treкера treće strane. Spadaju u vrste kolačića koji nisu neophodni za korišćenje onlajn servisa i kao takvi podložni su odredbama GDPR o informisanom pristanku.

Opt in - Predefinisani model odnosa sa korisnicima koji podrazumeva aktiviranje usluge tek pošto korisnici izraze izričitu saglasnost.

Opt out - Predefinisani model odnosa sa korisnicima koji podrazumeva da automatski aktivirana usluga prestaje tek pošto korisnici to izričito zatraže.

Podrazumevana privatnost - eng. *privacy by default*, privatnost po defaultu, predefinisana privatnost; pristup prodaji ili distribuciji koji podrazumeva da su standardna podešavanja proizvoda ili usluge postavljena tako da štite privatnost.

Policajska direktiva - Direktiva EU 2016/680 o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom podataka o ličnosti od strane nadležnih organa u svrhe sprečavanja, istrage, otkrivanja ili progona krivičnih dela ili izvršavanja krivičnih sankcija i o slobodnom kretanju takvih podataka.

Politike privatnosti - eng. *privacy policy*, dokument o privatnosti, izjava ili pravni dokument koji sadrži informacije o načinu i

svrsi prikupljanja i obrade ličnih podataka, obavezama rukovaoca i pravima građana.

Poverenik - Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

Radna grupa 29 - Radna grupa za zaštitu pojedinaca u vezi sa obradom podataka o ličnosti.

Ugrađena privatnost - eng. *privacy by design*, privatnost po dizajnu; pristup izgradnji, programiranju, oblikovanju, razvoju, itd. hardvera ili softvera, koji podrazumeva da je zaštita privatnosti korisnika integralni deo uređaja, programa ili sistema.

CJEU - Court of Justice of the European Union, Sud pravde Evropske unije

EDPB - European Data Protection Board, Evropski odbor za zaštitu podataka

EDPS - European Data Protection Supervisor, Evropski supervizor za zaštitu podataka o ličnosti

EU - European Union, Evropska unija

GDPR - General Data Protection Directive, Opšta uredba o zaštiti podataka

ICO - Information Commissioner's Office, Služba poverenika za informacije (UK)

IMEI - International Mobile Equipment Identity, međunarodni identitet mobilnog uređaja

IP - internet protokol

JMBG - jedinstveni matični broj građana

ZSPIJZ - Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja

ZZPL - Zakon o zaštiti podataka o ličnosti

PREGOVOR

Sveprisutno računarstvo, umreženost, Veliki podaci, primena senzora, 3D štampa i digitalna fabrikacija, IoT, roboti, veštačka inteligencija, blokčejn, virtualna realnost... samo su neka od rešenja u kojima mnogi vide razlog za proslavu uveliko prisutne Četvrte industrijske revolucije. Tehnologija je osvojila sve sfere našeg života, obećanjem da će nam unaprediti kvalitet života, pomoći nam da optimizujemo korišćenje resursa, smanjiti troškove, povećati produktivnost, obezbediti više slobodnog vremena, podići nivo bezbednosti.

Industrija 4.0 ide korak dalje, obećava eksponencijalni rast i zamučuje granice „fizičkog, digitalnog i biološkog sveta, utičući na sve discipline, ekonomije i industrije, pa čak i osporavajući ideje o tome šta znači biti čovek”.¹

Za razliku od prethodnih, Četvrta se industrijska revolucija razvija munjevitom brzinom, bez presedana u istoriji. Njen radikalni uticaj na gotovo svaku industriju, u svakoj državi sveta, menja čitave sisteme proizvodnje, poslovanja i javne uprave, što jasno govori da smo zakoračili u nepoznate vode – a da jedva imamo vremena da se osvrnemo oko sebe.

Poslovne organizacije pokrenute na ovim osnovama ubrzo su postale tehnološki giganti i najvrednije svetske kompanije. *Amazon, Apple, Facebook* i *Google* su po svojoj vrednosti i moći prestigle stare transnacionalne kompanije iz sektora finansija, energetike i automobilske industrije. Iako je deo poslovanja ovih kompanija vezan za proizvodnju i prodaju hardvera i licenciranje softvera, poslovni modeli koji su im omogućili ubrzani rast, uz razarajući efekat na postojeća tržišta, značajno su evoluirali. Neki od najvrednijih proizvoda ovih kompanija, poput Fejsbukove društvene mreže i Gugl pretraživača i mapa, kojima se svakodnevno služe milijarde ljudi, “besplatni” su za korišćenje i praktično se ne mogu platiti novcem.

Inovativni poslovni modeli zasnovani su na primeni informacionih tehnologija za korišćenje velikih količina prikupljenih ili generisanih podataka. S druge strane, jedan od bitnijih činilaca Industrije 4.0 jeste i koncept koji prožima gotovo sve oblasti savremenog društva – digitalna transformacija (DX). Kao oličjenje susreta novih poslovnih vrednosti i vrhunskih tehnoloških mogućnosti, DX predstavlja najavu da svet nije prepušten samo inovativnim i brzorastućim kompanijama, rođenim u digitalnoj eri. DX pruža viziju u kojoj i tradicionalni biznisi, uključujući čitave industrije ali i javni sektor, imaju šansu da se prilagode promenama i ostanu (ili postanu) relevantni u 21. veku.

Kao poseban akter u oblasti digitalne transformacije javlja se i sama država koja je, zahvaljujući galopirajućem razvoju tehnologija i njihovom uticaju na tržište i društvo, već izgubila deo suvereniteta u korist tehnoloških giganata. Kako bi povratila moć i ostala relevantna u čitavom nizu društvenih sfera, država se na svim nivoima digitalizuje i transformiše. Mada sa zakašnjenjem, suveren ubrzano stvara glomazne sisteme za elektronsku upravu i pružanje usluga građanima elektronskim putem.

Industrija 4.0 ne bi bila moguća bez upotrebe velikih količina podataka u poslovanju. Posebno su značajni oni podaci koji nastaju tokom upotrebe svih raspoloživih digitalnih rešenja. Obrada podataka se vrši sa ciljem kreiranja novih vrednosti, koje mogu da pomognu da odluke u okviru organizacije budu smislenije, da optimizuje i poboljša postojeće procese, ili da predvidi nova stanja i dešavanja.

U Industrij 4.0, podaci igraju dvostruku ulogu. Prikupljeni i generisani podaci se analiziraju, agregiraju, ukrštaju, u potrazi za paternima i novim uvidima koji potkrepljuju poslovne ideje i inicijative. S tim u vezi, prikupljeni i generisani podaci se pre svega mogu posmatrati kao sred-

1 World Economic Forum, The Fourth Industrial Revolution, by Klaus Schwab, dostupno na: weforum.org

stva uz pomoć kojih donosimo informisanje odluke pri radu. Drugu ulogu podaci igraju kao resursi koji nastaju dok se u svom svakodnevnom radu služimo različitim digitalnim rešenjima (eng. *Digital data footprint*).

Pretpostavku za razvoj Industrije 4.0 čini tehnička infrastruktura koja omogućava prikupljanje, strukturiranje, kategorizaciju, analizu i distribuciju raznovrsnih i veoma obimnih tokova podataka različitog kvaliteta (*Big data*). Sve to utiče na okolnost da savremene organizacije pretežno investiraju u digitalne komunikacije, kolaborativne alate, okvir za upravljanje podacima i digitalnu bezbednost.²

Upotrebna, a shodno tome i ekonomska vrednost podataka raste s njihovim obimom i kvalitetom. Što su specifičnije informacije čiju ekstrakciju omogućavaju podaci, to je veća šansa da će im se naći komercijalna primena. Kao resurs nove ekonomije, podaci su, poput informacija, po mnogo kriterijuma vrlo specifični.³ Njihova proizvodnja često nije sama sebi svrha. Oni nastaju kao posledica čitavog niza operacija, a njihovo beleženje i čuvanje obično ne zahteva posebne dodatne resurse. Tako su podaci nusproizvod najrazličitijih procesa u digitalnom ekosistemu, vrlo često bez razumevanja da mogu biti naknadno iskorišćeni.

Zahvaljujući digitalnim tehnologijama, troškovi multiplikovanja, odnosno množenja podataka i njihovog transfera trećim licima praktično su nepostojeći. U okviru informacionih sistema, umnožavanje podataka se odvija konstantno i nesvesno, a svako davanje ovlašćenja za pristup podacima potencijalno ih multiplikuje.

Dodatno, za razliku od ostalih dobara, podaci se ne mogu potrošiti. Njihovo korišćenje ni na koji način ne umanjuje njihov obim i kvalitet, već ih zapravo poboljšava. Korišćenje podataka omogućava da se prepoznaju i otklone svi eventualni nedostaci njihovog kvaliteta, kao i da se kontinuirano proizvode dodatni podaci koji osnovnim samo povećavaju kvalitet i upotrebljivost.

U okviru savremene ekonomije, koja se sve češće naziva ekonomijom podataka, podaci su postali svojevrsna valuta. Digitalni servisi na kojima građani provode najviše vremena, ne mogu se platiti novcem. Usluge društvenih mreža ili pretrage sadržaja plaćamo sopstvenim podacima na osnovu ugovora koje olako zaključujemo, prihvatajući uslove korišćenja usluga. U nedostatku svesti, često nismo u stanju da razaznamo da neke mobilne aplikacije koje praktično pružaju istovetne usluge, na primer usluge pretrage (*Google, Bing i DuckDuckGo*), zadržavaju pravo da sa naših mobilnih uređaja preuzmu prilično različite vrste i količine podataka i koriste ih za svoje dalje poslovanje.

Kao roba, podaci postaju predmet raznovrsnih poslovnih transakcija. Trgovci podacima se razvijaju u svim sektorima, nudeći zainteresovanim stranama sirove podatke ili njihove informacione derivate.

Tako su podaci postali ključni resurs digitalne ekonomije. Svaka od tehnologija koje pokreću Industriju 4.0, mora koristiti podatke u velikim količinama kao pogonsko gorivo. Konkurentska prednost koju pruža usavršavanje veštačke inteligencije, može biti zasnovana samo na pristupu velikim podacima, neophodnim za treniranje algoritama putem naprednih metoda mašinskog učenja.

Evropska unija prepoznaje značaj podataka kao ključnog resursa za ekonomski razvoj, konkurentnost, inovacije, stvaranje novih poslova i ukupan društveni napredak. Izgradnja ekonomije podataka jedan je od stubova razvoja jedinstvenog digitalnog tržišta Evrope. Procenjena vrednost evropske ekonomije podataka u 2016. godini iznosila je 300 milijardi EUR, što je činilo 1.99% evropskog društvenog dohotka. Očekuje se da će ubrzani rast u ovom segmentu dovesti do rasta obima ekonomije podataka do 2020. godine na iznos od 739 milijardi EUR, što će predstavljati 4% evropskog GDP.⁴ Nastojeći da kreira stimulatívno okruženje za razvoj novih proizvoda i usluga zasnovanih na podacima, EU teži da pospeši što širu upotrebu raspolo-

2 Schwab, K., 2016, *The Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum

3 Više o specifičnostima podataka: Lazović, V., Đuričković, T., 2018, *Digitalna ekonomija*, Miba Books

4 IDC 2017, *European Data Market Study, Final Report*, dostupno na: ec.europa.eu

živih podataka. To čini kroz mere koje olakšavaju pristup i uklanjaju prepreke za dalju upotrebu određenih kategorija podataka, poput podataka u posedu javnog ali i privatnog sektora, kao i kroz eliminaciju postojećih barijera za razmenu podataka u okviru evropskog ekonomskog prostora.

Bitan preduslov za održivi razvoj ekonomije podataka jeste i uspostavljanje poverenja u digitalnu ekonomiju i nove poslovne modele zasnovane na podacima. Naime, kada neki resurs ima takvu vrednost i donosi toliko moći, već i njegova zloupotreba ili neadekvatna upotreba može prouzrokovati nenadoknadive posledice (i nafta kad procuri nastaje višestruka šteta). Shodno tome, neophodno je da svakoj obradi podataka prethode ozbiljne procene rizika, a da je prati primena adekvatnih organizacionih i tehničkih mera. Posebno ukoliko je u pitanju obrada podataka o ličnosti, a naročito obrada osetljivih kategorija podataka o ličnosti, kao i sistemi masovnog nadzora, profilisanje i automatizacija procesa zasnovanih na takvim podacima.

Osnovni rizik koji sa sobom nose Industrija 4.0 i digitalna transformacija, tiče se privatnosti i bezbednosti građana. Lakoća s kojom prihvatamo nove tehnologije u svakodnevnom životu i prostorima koji su nekada predstavljali tvrđavu privatnog života, poput porodičnog doma, nameće nove izazove s kojima se kao društvo moramo suočiti. I pored svih poboljšanja ži-

votnog standarda koje donose proizvodi i usluge zasnovani na podacima, ni na koji način se ne može opravdati odbacivanje privatnosti kao osnovnog prava i odricanje građana od ovlašćenja da kontrolišu ko, za koje svrhe i na koji način obrađuje njihove podatke o ličnosti.

Neobično brz razvoj i implementacija tehnologija za prikupljanje, skladištenje i obradu podataka, uključujući razvoj poslovne inteligencije i mašinskog učenja, izazivaju bojazan da će se 'nedobronamernim licima' omogućiti sveobuhvatna slika o svakom pojedincu bez njihovog znanja. Rizik da ovako moćne alate poseduju određene kompanije i države svakako treba uzeti sa najvećim oprezom, ali to ne znači da ćemo olako napustiti prednosti koje obrada podataka o ličnosti može doneti, naročito ukoliko je transparentna i adekvatno uređena.

Vodič kroz novu pravnu regulativu, evropsku i domaću, koji je pripremila SHARE Fondacija na osnovu višegodišnjih istraživanja i praktičnog iskustva u usaglašavanju sa propisima u oblasti zaštite podataka o ličnosti, predstavlja dragocen alat i za privatni i za javni sektor - koji će u narednom periodu kreirati inovativne proizvode ili nastojati da, kroz digitalnu transformaciju, zadrže relevantnost sopstvenog poslovanja.

dr Đorđe Krivokapić
Beograd, marta 2019.

NOVO DOBA ZAŠTITE PODATAKA O LIČNOSTI

NOVO DOBA ZAŠTITE PODATAKA O LIČNOSTI

OPŠTA UREDBA O ZAŠTITI PODATAKA

U Evropskoj uniji je, u maju 2018. godine, na snagu stupila Opšta uredba o zaštiti podataka koja je podatke o ličnosti stavila pod zaštitu bez presedana.⁵ Bilo je to finale dugogodišnjeg procesa: usaglašavanje konačne verzije teksta trajalo je četiri godine (2012-2016), na sam tekst podneto je rekordnih 4000 amandmana, dok su u javnoj raspravi učestvovali gotovo svi relevantni akteri iz javnog, privatnog i civilnog sektora. Nakon što je regulativa usvojena, maja 2016, državama članicama EU i obveznicima je ostavljeno dve godine da se usaglase sa novim propisima.

Iako se GDPR često predstavlja kao svojevrsna revolucija koja iz korena menja pravila zaštite podataka, nova regulativa ipak je prirodni naslednik EU Direktive 95/46 o zaštiti podataka o ličnosti⁶ i suštinski se nadovezuje na iste principe i norme. S druge strane, regulatori su iskoristili priliku da dodatno urede brojna sporna pitanja nastala tokom razvoja interneta i novih tehnologija, u pokušaju da obnove narušeni balans a građanima omoguće da povrate kontrolu nad svojim podacima. Kako je reč o vrlo kompleksnoj i sveobuhvatnoj regulativi, iz njene primene tek se očekuju preciznija tumačenja.

Značajna težnja GDPR-a jeste usaglašavanje pravila među članicama EU, s obzirom na to da je prethodna Direktiva 95/46 služila pre svega kao smernica za

nacionalne zakone, uz preširok prostor za njeno prilagođavanje unutrašnjim prilikama, što je neminovno vodilo ka nejednakom stepenu zaštite ovog bitnog prava. Iako se GDPR direktno primenjuje u svih 28 članica, EU i dalje ostavlja prostor državama članicama da mnoge detalje samostalno regulišu u skladu sa svojim nacionalnim propisima. Takode, GDPR štiti prava građana EU, što znači da se njegove odredbe odnose na svaku organizaciju u svetu koja obrađuje podatke stanovnika zemalja članica EU, bilo da im nudi robu i usluge ili prati njihovo ponašanje na internetu. Na ovaj način je pristup najvećem tržištu na svetu posredno uslovljen poslovanjem usklađenim sa novom regulativom, bez obzira da li je reč o javnim ili privatnim organizacijama, pristupu grantovima, stručnoj saradnji i slično.

NOVI ZAKON O ZAŠTITI PODATAKA O LIČNOSTI

U Srbiji je novi propis o zaštiti podataka o ličnosti usvojen u novembru 2018. sa odloženom primenom od devet meseci, počev od avgusta 2019. godine.⁷ Tekst u najvećoj meri predstavlja adaptirani prevod GDPR-a kao i tzv. Policijske direktive⁸ koja uređuje obradu podataka o ličnosti od strane nadležnih organa u vezi sa krivičnim postupcima i pretnjama nacional-

5 Iako se odnosi na engleski naziv, General Data Protection Regulation, GDPR je skraćenica koju ćemo koristiti u ovom tekstu, budući da je u tom obliku već u širokoj upotrebi kod nas. Integralni tekst evropskog propisa dostupan je u prevodu na hrvatski jezik, na adresi: eur-lex.europa.eu

6 Direktiva EU 95/46/EC o zaštiti podataka o ličnosti, tekst dostupan na: eur-lex.europa.eu

7 Zakon o zaštiti podataka o ličnosti ("Sl. glasnik RS", br. 87/2018), dostupan na: parlament.gov.rs

8 Direktiva EU 2016/680 o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom podataka o ličnosti od strane nadležnih organa u svrhe sprečavanja, istrage, otkrivanja ili progona krivičnih dela ili izvršavanja krivičnih sankcija i o slobodnom kretanju takvih podataka, dostupna na hrvatskom jeziku na: eur-lex.europa.eu

noj bezbednosti. Stoga se može smatrati da su načela GDPR-a (i Policijske direktive) uvedena na domaći teren.

Nedostaci novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti (ZZPL) su brojni, a pre svega se odnose na nejasne odredbe i prepisane mehanizme koji ne postoje u domaćem pravnom sistemu, što dovodi u pitanje njegovu primenljivost. Ipak, značajno je napomenuti da ovakav Zakon, makar i samo normativno, predstavlja najviši standard zaštite podataka o ličnosti. Pre ili kasnije, manjkavosti i praznine će biti rešeni naknadnim intervencijama, dok će značajne pravne inovacije ostati ugrađene u naš sistem zaštite ljudskih prava. Po svoj prilici će se i tumačenje domaćeg Zakona ugledati na primenu evropskog propisa, čije su namere izražene u Preambuli, počev od potvrde da je zaštita ličnih podataka jedno od temeljnih ljudskih prava.

ŠTA JE NOVO U NOVOM PRAVNOM OKVIRU?

Većina osnovnih principa novog pravnog okvira nije novina, s obzirom na to da se oslanja na instrumente zaštite ličnih podataka iz doba papira i fascikli. Novost je u tome što su ovi principi dobili izričitu primenu na promet robe i usluga na internetu, a konačno je otvoreno i sporno pitanje regulisanja automatizovane obrade podataka i tzv. algoritamskog odlučivanja. Takođe, proširena je odgovornost ljudi i organizacija koji prikupljaju i obrađuju podatke, detaljno su razrađeni instrumenti i procedure sprovođenja propisa, dok su kazne drakonske i mogu iznositi i do 20 miliona evra ili 4% globalnog godišnjeg obrta, pri čemu se prednost daje višem iznosu. Mada domaći Zakon predviđa više kazne nego ranije, one ni približno nisu tako visoke kao prema GDPR. Tako će rukovodioci u prekršajnom postupku rizikovati kazne od najviše 2.000.000 dinara po pojedinačnom prekršaju, dok je najmanja zaprećena novčana kazna za prekršaje iz ove oblasti 50.000 dinara.

Osnovni cilj novih pravila jeste da se građanima omogućiti da povrate kontrolu nad svojim podacima. Propisani su novi uslovi za pristanak na obradu podataka, te više neće biti moguće davati blanko saglasnost, niti će se prihvatanje komplikovanih i prosečnom korisniku nerazumljivih politika privatnosti smatrati validnim pristankom. Iako se odnose na svaku vrstu obrade ličnih podataka, u analognom ili digitalnom okruženju, stroge norme Uredbe ciljaju pre svega na zauzdavanje ekonomije podataka, zbog čega im se već prognozira najradikalniji uticaj na internet u njegovoj istoriji. U senci panike u poslovnom sektoru, ostala je činjenica da je GDPR jedan od prvih propisa koji teži da reguliše kompleksne odnose na internetu, koji su do sada uspešno izmicali normiranju.

S obzirom na prilično nisku kulturu zaštite ličnih podataka u Srbiji i retku primenu propisa iz ove oblasti, svako pravilo nove regulative verovatno predstavlja novost za mnoge kompanije, ali i državne institucije. Usklađivanje njihovog poslovanja stoga praktično počinje ispočetka.

TUMAČENJE ZAKONA

Brojni koncepti novog Zakona, prepisani iz evropske regulative, nisu poznati domaćem pravnom sistemu, pa je novi propis zasad jedino moguće tumačiti na isti način na koji se tumače norme GDPR-a, za šta već postoji čitav niz instrumenata.

PREAMBULA GDPR

Integralni deo nove evropske regulative, Preambula se sastoji od čak 173 tačke koje dodatno razrađuju pravne norme i pojašnjavaju cilj svih odredbi GDPR-a, počev od tačke 1 koja definiše zaštitu podataka o ličnosti kao fundamentalno ljudsko pravo. Preambula je stoga ne samo korisna, već predstavlja neophodno polazište za tumačenje propisa. Domaći Zakon nije preuzeo Preambulu GDPR.

RADNA GRUPA 29 I EVROPSKI ODBOR ZA ZAŠTITU PODATAKA

Već je prilikom usvajanja stare Direktive 95/46 bilo jasno da je usaglašavanje tumačenja propisa presudno za njegovu primenu, pa je članom 29 bilo predviđeno osnivanje Radne grupe za zaštitu pojedinaca u vezi s obradom podataka o ličnosti, koja je postala poznata kao "Radna grupa 29". Grupu su činili predstavnici organa za zaštitu podataka o ličnosti iz država članica EU, a tokom godina je izradila i usvojila brojna mišljenja i smernice u kojima je detaljno obrađen čitav niz kompleksnih pitanja, počev od samog koncepta podatka o ličnosti, statusa rukovoca i obrađivača, pravila za validan pristanak i tome slično.

Stupanjem na snagu GDPR-a, Radna grupa 29 je zamenjena Evropskim odborom za zaštitu podataka (EDPB) čiji je osnovni zadatak da doprinese ujednačenoj primeni pravila širom EU, te suštinski ima isti mandat kao i Radna grupa 29.⁹ EDPB je već počeo sa izdavanjem mišljenja i smernica koje će biti ključne za razumevanje novih pravila o zaštiti podataka o ličnosti.

Takođe, sva mišljenja i smernice koje je izdala Radna grupa 29 i dalje su relevantna, ukoliko nisu u suprotnosti sa novim pravilima koje predviđa GDPR.

ODLUKE SUDA PRAVDE EVROPSKE UNIJE

Sud pravde Evropske unije tumači pravo Unije, čime se obezbeđuje ujednačena primena zakona u svim državama članicama. U skladu sa svojim mandatom, Sud je tokom godina doneo niz odluka koje su imale značajnu ulogu za tumačenje i primenu normi zaštite podataka. Jedna od najpoznatijih odluka Suda iz domena odnosa u onlajn sferi, svakako je ona u slučaju *Google Spain v. AEPD and Mario Costeja González* kojom je 2014. ustanovljeno tzv. pravo na zaborav. GDPR je potom ovo pravo uključio u regulatorni korpus zaštite.

PRAKSA NADLEŽNOG ORGANA ZA ZAŠTITU PODATAKA

Iako se GDPR direktno primenjuje u svih 28 članica EU, u svakoj od ovih zemalja postoji nezavisni nadzorni organ za zaštitu podataka o ličnosti koji samostalno prati primenu pravila o zaštiti podataka o ličnosti i ima ovlašćenja da izdaje mišljenja, sprovodi istrage, vodi postupke, izriče upozorenja i kazne, i drugo. Nadzorni organi su u načelu najoperativniji deo nacionalne administracije koja se bavi zaštitom podataka o ličnosti i do danas je već svaki od njih razvio obimnu praksu u tumačenju i primeni pravila. Neretko su ovi organi izuzetno proaktivni, dok je služba britanskog Povereništva za informacije (ICO) jedna od najproduktivnijih u izradi praktičnih mišljenja i smernica.¹⁰

U Srbiji, ulogu nadzornog organa ima Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti koji je razvio značajnu praksu kroz brojna mišljenja i odluke u postupcima nadzora, a koje se redovno objavljuju na sajtu Poverenika.

9 European Data Protection Board: edpb.europa.eu

10 Information Commissioner's Office: ico.org.uk